

La història de la sociologia

LA HISTÒRIA DE LES IDEES, COM A EXPLICACIÓ ORDENADA I COHERENT DELS PENSAMENTS I LES REFLEXIONS DELS ÉSSERS HUMANS EN EL PASSAT LLUNYÀ I PROPER, ENS PERMET ESTABLIR RELACIONS ENTRE LES IDEES D'UN PENSADOR I LES DELS ALTRES. COM TOTA CIÈNCIA, LA SOCIOLOGIA TÉ TAMBÉ UNA HISTÒRIA, ENCARA QUE RECENT, A LA QUAL HEM DE REMUNTAR-NOS PER PODER SABER D'ON VENIM I CAP ON ANEM.

Activitats d'introducció

1. Si s'afirma que totes les ciències tenen la seva història, et sembla que la sociologia també ha de tenir-ne? Per què?
 2. Si la sociologia s'ocupa d'estudiar la societat, creus que la seva aparició pot tenir a veure amb fenòmens com ara revolucions, crisis socials, etc.? Per què?
 3. Creus que les diverses teories sobre la societat varien en funció dels canvis que es donen en ella mateixa? Per què?
- Consideres interessant estudiar la història de la sociologia? Per què?

1 Els inicis: Comte i Marx

Malgrat que els éssers humans sempre han tingut curiositat per explicar el comportament humà en societat, les respostes donades durant molts segles han estat lligades a explicacions religioses i metafísiques. Però arran de l'avenç de la filosofia política, la filosofia de la història i les teories biològiques de l'evolució, d'una banda, i dels canvis provocats per la Revolució francesa i per la revolució industrial, de l'altra, es va iniciar un

estudi sistemàtic i objectiu del comportament humà i de la societat.

Els pensadors de l'època (principi del segle XIX) van començar a plantejar-se preguntes com ara: què és la naturalesa humana? Per què la societat està estructurada d'una manera determinada? Per què canvien les societats? Com es produeix aquest canvi?

Auguste Comte (1798-1857), obsessionat pel desordre social de la seva època, es va proposar com a objectiu comprendre científicament la societat per després reorganitzar-la sobre bases científiques. Això només podia ser, segons ell, si l'esperit científic s'introduïa completament en totes les ciències. Tot seguint la

Auguste Comte

idea del segle XVIII, segons la qual la societat, igual que la naturalesa, està sotmesa a un conjunt de lleis que regulen l'esdevenidor social i la història, creia que la sociologia ha de descobrir aquestes lleis.

Ell estava convençut que havia descobert una d'aquestes lleis: la llei dels tres estats, segons la qual, la humanitat ha passat per:

1. L'estat *teològic*, que es caracteritza pel fet que els fenòmens naturals s'expliquen per la intervenció de forces sobrenaturals. Un exemple d'aquesta manera d'entendre la realitat seria aquell que considera que una tempesta és causada per un déu.
2. L'estat *metafísic*, que tot i pretendre el mateix que l'anterior, es caracteritza perquè defensa que les forces que causen els fenòmens no són éssers sobrenaturals sinó entitats abstractes. En aquest estat, la tempesta de què parlàvem anteriorment seria causada per una «virtut dinàmica» de l'aire.
3. L'estat *positiu* o *científic*, que, renunciant a un coneixement absolut sobre les causes últimes que regeixen l'univers, es caracteritza pel fet de voler

descobrir les lleis segons les quals els fets s'encadenen. Si coneixem aquestes lleis, podrem preveure el fenomen que seguirà a un fet determinat i, a més, podrem transformar el segon fet, tot actuant sobre el primer. La llei de la gravitació universal de Newton seria un bon exemple d'explicació positivista.

Comte afirmava que l'astronomia, la física, la química i la biologia són ciències positives. Però, constatant que les ciències humanes i socials no funcionaven com les altres, proposava que totes s'unifiquessin, tant des del punt de vista teòric com metodològic, en una sola ciència: la sociologia.

Alguns avantpassats		
Nicolas Machiavel 1469-1527	Montesquieu 1689-1755	Jean-Jaques Rousseau 1712-1778
Els precursors		
Adolphe Quetélet 1796-1874	Auguste Comte 1798-1857	Frédéric Le Play 1806-1882
Alexis de Tocqueville 1805-1859	Herbert Spencer 1820-1903	Karl Marx 1818-1883
Els fundadors		
Vilfredo Pareto 1848-1923	Max Weber 1864-1920	Émile Durkheim 1858-1917
Els grans fonts		
Sociologia americana	Sociologia alemanya	Sociologia francesa
Pitirim Sorokin 1889-1968	Georg Simmel 1858-1918	Maurice Halbwachs 1877-1945
Paul Lazarsfeld 1901-1976	Ferdinand Tönnies 1855-1936	Marcel Mauss 1872-1945
Charles-Wright Mills 1916-1962	Werner Sombart 1863-1941	Georges Gurvitch 1894-1965
Talcott Parsons 1902-1975		Raymond Aron 1905-1983
Hannah Arendt 1906-1975		
Robert Merton 1910-1984		

Fou el primer que va encunyar el terme *sociologia*, per tal de delimitar l'àrea que s'havia d'ocupar de l'estudi de la societat i descobrir les lleis que regeixen el món social, ja que la societat només pot progressar si es coneixen aquestes lleis.

Tot i que des d'una perspectiva diferent a la de Comte, també **Marx** (1818-1883) va intentar explicar la situació conflictiva i els canvis socials que es van produir com a conseqüència de la Revolució industrial. Aquesta situació conflictiva és provocada, segons ell, pel caràcter contradictori de la societat capitalista. D'aquí que la seva obra, malgrat que se centrava en qüestions econòmiques, tingués una gran rellevància en el desenvolupament de la sociologia.

Karl Marx

Va afirmar que les causes dels canvis socials no són les idees ni els valors dels éssers humans, sinó les influències econòmiques. Això el portà a exposar una concepció materialista de la història.

Com era d'esperar, el seu estudi se centra preferentment en el capitalisme: un sistema de producció que consisteix en el fet que els propietaris del capital –fàbriques, maquinària, etc.– són la classe dominant, mentre que la resta és la classe dominada, el proletariat.

Font: DD, AA. *Sociologie basique*.

Ch. A. H. de Tocqueville

Montesquieu

Els proletaris estan privats dels mitjans per a la seva pròpia supervivència, per la qual cosa han d'acceptar el treball que els proporcionen els que tenen el capital. El fet econòmic enfronta de manera conflictiva dues classes socials, la burgesia i el proletariat, i aquest conflicte és la causa del desenvolupament històric.

Miquel Martí i Pol, un poeta català del nostre temps, retrata molt bé aquesta situació en el poema «Mot d'ordre». Vegem-ho:

*Amb el fil entortolligat en una bitlla
Es podrien lligar de mans i peus
Mitja dotzena d'explotadors.*

*Però el fil és molt prim
I només subjecta,
Subtilment i eficaçment,
Els explotats.*

Cal anar amb peus de plom.

*Un conjunt de fils
ben trenat,
És una corda.*

Segons Marx, el capitalisme no durarà per sempre, sinó que serà reemplaçat en el futur per una societat sense classes, sense divisions entre rics i pobres.

2 Els clàssics: Durkheim i Weber

Durkheim (1858-1917) també va recollir alguns elements de l'obra de Comte. Afirmava que, per tal que la sociologia aconseguís l'objectiu de ser científica, ha d'estudiar els fets socials que donen forma a les accions dels individus. Igual que Comte, creia que la societat havia de ser estudiada amb la mateixa objectivitat amb què els científics estudien la naturalesa. Va voler trobar explicacions als canvis que en la seva època estaven transformant la societat. Estava segur que aquests canvis originarien el que coneixem com a *societat moderna*.

Segons ell, el fet més rellevant de les societats modernes és la «divisió del treball». L'expressió *divisió del treball* fa referència a l'especialització creixent que es dona en tots els àmbits de la vida social, des del govern fins a la ciència, l'educació, les arts, etc.

A causa del fet anterior, els individus de les societats modernes tenen funcions socials diferents i es caracteritzen per la manca de consciència col·lectiva i pel seu individualisme. I sense consciència col·lectiva no hi ha cohesió ni solidaritat socials; l'únic que hi ha és la pèrdua de sentit, pel que fa a la vida social, i la sensació que viure en societat és absurd.

Emile Durkheim

La societat moderna, diu, ha creat noves necessitats humanes que difícilment es poden satisfer amb els mitjans que les persones tenen, la qual cosa provoca un descontentament general i un malestar individual. Això és el que ell anomena *anomia*.

L'anomia és una situació que es caracteritza per la manca de normes de conducta, pel buit de lleis i d'ordre; és, en fi, una sensació de manca d'objectius i de desesperació.

Aquesta situació es dona perquè el món modern ha bandejat la religió, amb els seus controls i les seves normes, la qual cosa provoca el trencament de tots els vincles tradicionals, el sentiment que la vida quotidiana no té sentit, que tot és absurd, com hem dit.

Max Weber (1864-1920), en voler explicar les raons dels canvis socials, va seguir, en part, l'explicació marxista. Creia que els factors econòmics són importants, però no acceptava la concepció materialista de la història, ja que, segons ell, els factors econòmics no són l'únic motor de la història.

Max Weber

En una anàlisi comparativa entre la religiositat de les societats occidentals i la d'altres civilitzacions va arribar a la conclusió que la religió cristiana havia tingut un paper fonamental en l'aparició del capitalisme. Segons aquest estudi, Weber contradiu Marx en afirmar que les idees i

els valors culturals ajuden a la constitució d'una societat i donen forma a les nostres accions individuals.

Afirma que el capitalisme no és l'únic factor que constitueix el desenvolupament social. També la ciència i la burocràcia són tan importants o més que el capitalisme. I això és així perquè la ciència ha possibilitat la tecnologia moderna i perquè la burocràcia és l'única forma d'organització eficaç dels nombrosos grups de persones. Tant l'una com l'altra seguiran expandint-se juntament amb el desenvolupament econòmic i polític.

3 Els models sociològics del segle xx

Després de la Primera Guerra Mundial hi va haver dos fets que reorientaren la investigació sociològica: la universalització de la sociologia i la seva institucionalització acadèmica i professional. El primer s'explica perquè els sociòlegs adoptaren conceptes i elaboraren marcs teòrics que pretenien tenir validesa universal, i el segon per l'aparició de facultats, departaments i instituts de sociologia.

Però la pretensió de validesa universal no es va aconseguir i l'aparició d'organismes acadèmics de sociologia va provocar les següents conseqüències:

1. L'especialització i la parcel·lació de la sociologia. Al costat de la visió enciclopèdica de la sociologia general, apareixen estudis sobre aspectes concrets com ara la sociologia de la família, de la política, de la població, etc.

2. La cooperació interdisciplinària entre totes les ciències socials. Atès que entre totes les ciències socials hi ha una gran interrelació, s'ha posat de manifest la necessitat de treballar conjuntament i de cooperar entre totes.
3. El desenvolupament de mètodes i tècniques d'investigació social. És justament aquest desenvolupament el que ha permès el rigor i la fiabilitat d'aquesta ciència en el segle xx.

Amb relació a aquests fets apareixen diversos corrents sociològics, com ara: l'estructural-funcionalisme, l'interaccionisme simbòlic i l'Escola de Frankfurt.

L'estructural-funcionalisme defensa que la societat és com un organisme viu, un tot format per elements interdependents entre si. Cadascun d'aquests elements té un paper important a l'hora de mantenir l'equilibri del tot. Així, si estudiem quina és la funció d'una determinada pràctica social, podrem analitzar de quina manera contribueix a la continuïtat de la societat. Els representants d'aquest corrent són Parsons (1902-1979) i Merton (1910-1984). Per aclarir el que diuen aquests autors, agafem un exemple de Merton: els indis hopi de Nou Mèxic realitzen un ritual per aconseguir que plougui; tothom intervé en l'organització i en la participació del ritual. D'entrada, podríem pensar que aquest ritual

Quina analogia hi ha entre una orquestra i l'estructural-funcionalisme?

només té la funció que realment els participants manifesten: aconseguir la pluja que necessiten per a les seves collites. Però Merton diu que, si bé això és cert, a més a més té una altra funció, no tan manifesta ni clara; *latent*, en diuen. En aquest cas el ritual serviria també per cohesionar el grup.

L'interaccionisme simbòlic se centra en fenòmens a petita escala i el seu representant més rellevant és Mead (1863-1931). Aquesta teoria afirma que tots els elements de la vida social i cultural són el resultat de les interaccions socials, és a dir, són el resultat de la comunicació entre dues o més persones. I això és així, perquè la interacció només es dona entre persones i són, només elles, les que negocien-continuament el significat de les coses. Un exemple aclaridor del que defensa aquesta teoria seria el següent:

Suposem que un home i una dona surten junts per primera vegada. El més probable és que tots dos dediquin part de la nit a formar-se una opinió de l'altra persona i a calibrar com pot evolucionar la relació, si és que ha de durar. Cap dels dos no voldrà que això sigui massa evident, encara que tots dos saben que és així. Ambdós es mostraran cautelosos en el seu comportament i desitjaran que l'altre es creï una imatge favorable d'ell, però, encara que sàpiguen això, l'un i l'altre buscaran aspectes del comportament del seu interlocutor que desvetllin

Les persones interaccionem a través de la comunicació.

les seves vertaderes opinions. Entre ambdós té lloc un complex i subtil procés d'interpretació simbòlica.

GIDDENS, A. SOCIOLOGIA

L'Escola de Frankfurt es proposa dur a terme una reflexió crítica sobre la societat postindustrial i sobre les conseqüències que aquesta ha tingut per a l'ésser humà. La seva forma d'anàlisi de la realitat és anomenada per ells mateixos *teoria crítica*. «Teoria» perquè pretén clarificar racionalment l'estructura de la societat industrialitzada i «crítica» perquè vol remarcar les conseqüències negatives amb què aquesta ha impregnat la vida humana i la cultura. Els seus representants més importants són: Horkheimer (1895-1973), Adorno (1903-1969), Marcuse (1898-1979) i, més recentment, Habermas (1929).

Pensen que els fets socials no es poden explicar de la mateixa manera que s'expliquen els fets naturals. Per això intenten potenciar un nou tipus de racionalitat al servei de la transformació pràctica de la societat. Una racionalitat que no sigui instrumental sinó crítica, ja que la raó instrumental, tot cercant l'autoconservació i el progrés, ha convertit en mercaderia tot el que és humà. L'art, el pensament, la natura, les relacions entre els individus... Així, el regne de les coses preval sobre el de les persones, fins al punt que es potencien el consumisme, la tècnica, la ciència objectiva i neutral, etc.

La seva conclusió general és que la raó pràctica, que ha esdevingut instrumental, es limita a afirmar i mantenir allò establert, malgrat que sigui irracional i representi l'alienació de l'ésser humà. La raó ha esdevingut el contrari del que pretenia la Il·lustració: repressiva, totalitària i cosificant. Davant aquesta situació la teoria crítica es proposa construir un coneixement sobre la societat que mostri la racionalitat dels processos socials i desemmascarar allò que tenen d'irracional. Aquesta doble tasca d'autoconeixement i de denúncia ve motivada pel desig d'instaurar una nova racionalitat que aconsegueixi més llibertat per a l'ésser humà. S'esforcen, així, a reivindicar la multidimensionalitat de l'ésser humà i les potencialitats de la raó que han estat oblidades: la capacitat crítica, la promoció dels valors autènticament humans, la reflexió estètica...